

Наталія Захарова,

канд. іст. наук, старш. наук. співроб. відділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів НЮБ Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

ВИСТАВКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Розглянуто роль виставкової діяльності бібліотек в інформаційному обслуговуванні користувачів у сучасних умовах. Ідеться про синтез традиційного та інноваційного способів подання інформації.

Ключові слова: інформаційне обслуговування, виставкова діяльність, книжкова виставка, електронні технології, електронна виставка, віртуальна виставка.

Під впливом соціокультурних і технологічних перетворень, що відбуваються у сучасному світі, змінюються і сталі стереотипи відношень між бібліотекою та суспільством. У нових умовах бібліотеки як найбільш відкриті комунікативні структури виступають як об'єкти інформатизації, інтенсивно опановуючи електронні технології. Вони відіграють помітну роль у процесі інформатизації. Віддаючи пріоритет ідеї доступу до інформації, бібліотеки встали перед необхідністю оперативно надавати споживачеві необхідну інформацію.

Наша мета – розглянути роль виставкової діяльності бібліотек як елементу інформаційного обслуговування в них. Адже у сучасному світі виставкова діяльність бібліотек не тільки традиційно розкриває бібліотечні фонди, а й стимулює здібності читачів до інформаційного спілкування. Сучасний читач, який користується новітніми технічними засобами, має можливість ознайомитися з експозицією книжкової виставки, як у самій бібліотеці, так і на її сайті, він рівноправний учасник комунікативного процесу.

Якщо бібліотечна виставка в системі традиційного бібліотечного обслуговування є засобом задоволення споживчого попиту читачів, то віртуальна виставка – це синтез традиційного книжкового та новітнього електронного способів подання інформації.

За термінологічними словниками «бібліотечне обслуговування – діяльність бібліотеки по пропаганді та видачі творів друку та інших документів чи їх копій, надання допомоги в їх виборі та використанні» [9, с. 118], а «бібліотечна виставка – форма бібліотечного обслуговування,

яка забезпечує шляхом наочної демонстрації документів, інших експонатів інформування про видання, події, проблеми» [1, с. 19].

Однією з головних вимог до виставкової діяльності є доступність, яка надає читачам можливість вивчення змісту документів, які демонструються. Це стосується як обслуговування документами з традиційних виставок, так і електронних. І якщо мова йде про інформаційне обслуговування, то слід підкреслити, що саме інформаційне забезпечення, тобто створення сукупності інформаційних ресурсів, є необхідною умовою для інформаційного обслуговування [2].

Проблеми організації книжкових виставок у сучасних умовах і використання інформаційних технологій виставкової діяльності бібліотек в останні роки неодноразово ставали предметом обговорення на сторінках професійних видань. Ці питання висвітлюють у своїх роботах Н. Збаровська та О. Ястребова [4, 5, 8]. Вони розглядають теоретичні та практичні аспекти сучасної виставкової діяльності бібліотек, питання методики формування книжкових виставок та їх дизайну, а також методи управління виставковою діяльністю. Велику увагу цьому напрямку бібліотечної діяльності у своїх працях приділив також О. Зиков [6]. Аналізуючи питання теорії та практики організації бібліотечних виставок, він виступає проти шаблонів, націлюючи бібліотекарів на творчий підхід при їх підготовці, а головне завдання таких виставок, на відміну від С. Матліної [7], яка вважає виставку лише засобом пропаганди літератури, автор бачить у розкритті фондів бібліотек.

Виставкова діяльність – одне з найбільш цікавих напрямків в інформаційному обслуговуванні читачів. Важко уявити проведення науково-інформаційних або культурно-пізнавальних заходів без супроводу книжково-ілюстративної виставки. Виставки залишаються найбільш популярним і одним з базових засобів доведення інформації до користувачів бібліотек. При цьому слід зазначити, що з розвитком такого інформаційного ресурсу як Інтернет спостерігається послаблення читацького інтересу до традиційних друкованих видань. Це стосується і книжкових виставок. Безумовно, час диктує необхідність запроваджувати інноваційні форми та методи роботи, з урахуванням, як інформаційних потреб читачів, так і нових сучасних технологій. Так, в останні десятиліття при оформленні виставок бібліотеки активно використовують комп'ютерні технології – при оформленні заголовків, ілюстрацій, рекламних афіш і запрошень. Крім того, сьогодні популярні віртуальні виставки, представлені на сайтах бібліотек. Саме тому, важливо враховувати набутий досвід і вміло використовувати його на практиці.

Організація книжкових виставок у Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського (далі – НБУВ) з перших років її існування була одним з основних засобів пропаганди літератури [3]. Протягом останніх десятиліть цей напрям культурно-інформаційної діяльності посів значне місце при проведенні комплексних масових заходів: міжнародних наукових конференцій, тематичних та ювілейних круглих столів, семінарів, засідань ученої ради, презентацій тощо.

Що стосується традиційних книжкових виставок у системі бібліотечного обслуговування – це, по-перше, засіб задоволення потреб користувачів, по-друге, засіб впливу на читача. Головна мета виставкової роботи, як правило, розкриття фондів бібліотеки, а завдання, які бібліотека вирішує за допомогою таких виставок, є залучення уваги до читання, полегшення пошуку необхідних видань.

З виставками нових надходжень, як це заведено, відвідувачі бібліотеки знайомляться в читальному залі нових надходжень, де щотижня відбувається зміна експозиції представлених документів, а інформація про них залишається як в традиційному каталозі, так і в базі даних підрозділу. Важливо, що користувачі мають доступ до інформації за тематикою, яка їх цікавить.

Виставки з актуальної тематики та важливих проблем сучасності, персональні виставки та виставки до знаменних і пам'ятних дат готуються за тематичним планом різними підрозділами установи. Більшу частину таких виставок організовують фахівці сектору виставкової роботи Культурно-просвітницького центру НБУВ. Проте, маючи підсобні фонди та постійних читачів, спеціалізовані підрозділи бібліотеки також активно пропагують свої фонди на виставкових стендах.

З огляду на те, що бібліотека – науково-дослідна установа Національної академії наук України, а її читачі – це вчені, аспіранти, студенти – значна частина виставок представляє наукову тематику. Так, у головному корпусі НБУВ експонувались виставки серії «Лауреати Золотої медалі В. І. Вернадського», присвячені таким видатним українським ученим, як Б. Патон, П. Костюк, В. Скопенко, Ю. Митропольський, М. Попович, В. Бар'яхтар та ін. Цілком закономірно, що тематика книжкових виставок головної наукової бібліотеки України не могла не відзначити ювілей академічних установ. Книжково-ілюстративні виставки були присвячені 95-річчю Національної академії наук України, Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, Інституту механіки ім. С. П. Тимошенка та Інституту загальної та неорганічної хімії ім. В. І. Вернадського; 75-річчю Інституту історії України та Інституту мистецтвознавства,

фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського; 55-річчю Інституту кібернетики ім. В. М. Глушкова; 15-річчю Українського мовно-інформаційного фонду. Представлені на ювілейних експозиціях документи знайомили з науковим доробком окремих учених, діячів культури, літератури та мистецтва, а також громадських діячів. 150-річчю від дня народження академіка В. І. Вернадського були присвячені виставки документів і матеріалів «Володимир Вернадський», «XXI ст. і розвиток наукових ідей В. І. Вернадського: мінералогія, геохімія та біогеохімія», «В. І. Вернадський – острів знань». Виставковими експозиціями були відзначені 300-річчя М. В. Ломоносова, 100-річчя М. В. Келдиша, 95-річчя Б. Є. Патона. Крім того, півстолітньому ювілею на чолі НАН України Б. Є. Патона були присвячені книжково-документальні виставки «Інтелект нації: Борис Євгенович Патон – піввіку на чолі Академії» і «Б. Є. Патон. 50 років на чолі Національної академії наук України. Документи і матеріали». Численні виставки підготували різні підрозділи НБУВ до ювілею Т. Г. Шевченка.

Окремі експозиції були присвячені конкретним науковим напрямам: «Історія європейської філософії: становлення та розвиток», «Хімічні науки в Україні», «Еволюція філософських знань: філософські напрями XX ст.», «Геральдика: історія та новий рівень», «Релігія в Україні», «Український фольклор: історія та сучасність», «Право України», «Світова економіка: пріоритетні напрями», «Матеріалознавство: історія та сучасні напрями», «Колоїдна хімія та хімія води», «Історія філософії України» та ін.

Важливі та актуальні проблеми сьогодення розкривали документи, представлені на виставках: «Рік освіти та інформаційного суспільства: історія та перспективи розвитку», «Національна бібліотека в інформаційному суспільстві: сучасний стан і перспективи розвитку», «Захист та безпека інформації», «Бібліотечне електронне середовище: формування і розвиток», «Системи передавання даних. Інформаційні системи та технології», «Бібліотечно-інформаційна діяльність: інформаційні трансформації», «Наукова бібліотека в епоху розвитку цифрових інформаційних ресурсів», «Бібліотечно-інформаційна діяльність національних бібліотек».

Традиційно готуються виставкові експозиції серії «Регіональна історія та регіональне краєзнавство України». Протягом останніх років користувачі бібліотеки мали можливість ознайомитись з матеріалами про Полтавщину, Київщину, Житомирщину. Серія книжково-ілюстративних виставок про національні меншини, що проживають на території нашої

держави, поповнили нові експозиції: «Болгари в Україні – історія, культура», «Угорці в Україні: історія, культура, мова», «Газети національних меншин України». Висвітлюються проблеми екології та охорони навколишнього середовища. Завжди актуальні питання з історії та сьогодення України, її зв'язків з іншими державами, політичних та економічних шляхів розвитку. Серед важливих тем – енергетичний розвиток і рекреаційна екологія в Україні, проблеми здоров'я нації, політична арена сучасної України та її історичні й культурні зв'язки з іншими державами.

Шляхом організації книжкових виставок розкривають свої фонди спеціалізовані підрозділи. Так, відділ газетних фондів відзначає важливі, актуальні для нашої держави події, пропонуючи читачам тематичні добірки публікацій; співробітники відділу образотворчих мистецтв присвячують свої виставки ювілеям видатних майстрів, розкривають свої фонди, експонуючи витвори мистецтва, проводять зустрічі з митцями та презентують їх роботи. Тематика книжкових виставок відділу зарубіжної українки присвячена діяльності наших співвітчизників за кордоном. Активну пропаганду своїх багатих фондів проводять фахівці відділу формування музичного фонду. Виставки музичних і нотних видань супроводжують тематичні концертні програми, які систематично відбуваються у читальному залі підрозділу. Свої багаті фонди через виставкові експозиції розкривають співробітники Інституту рукопису та відділу стародруків і рідкісних видань. Особливим попитом користувались виставки «Слово божіє рідній Україні» (450 років Пересопницького євангеліє), «Михайло Ломоносов у стародрукованих виданнях», «“Королівська бібліотека”» Станіслава Августа Понятовського – шлях з Польщі до України: до 280-річчя від дня народження власника книгозбірні», «Раритети відділу стародруків та рідкісних видань», «Православні святині в кириличних стародруках» та ін.

Слід відмітити, що такі виставки, які не тільки розкривають унікальні фонди спеціалізованих підрозділів бібліотеки, а й допомагають користувачам у пошуку документів, про які вони навіть не здогадувались. Стають у нагоді для фахівців цікаві виставкові експозиції залу картографії, залу публікацій ООН, Австрійської та Іранської бібліотек, відділу юдаїки та відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій, а також Інституту архівознавства.

Ефективною формою пропаганди бібліотечних фондів залишаються виїзні книжкові виставки, які за замовленнями численних організацій та установ готують спеціалісти НБУВ. Протягом останніх років такі виставки експонувались до комплексних заходів у Президії НАН України,

павільйоні «Наука» Експоцентру, Укрінформі, Українському домі, у Музейно-виставковому центрі «Арсенал», Національному заповіднику «Софія Київська».

Ефективність виставкової роботи в якісному інформаційному забезпеченні користувачів значною мірою залежить від реклами, реклами традиційної в бібліотеці у форматі афіш та оголошень, у форматі використання новітніх технологічних засобів, а саме – в електронному вигляді на плазмі, а також на сайті НБУВ, де є розділ про виставки, які експонуються в приміщеннях бібліотеки [11].

Протягом останнього десятиліття однією з ключових тенденцій сучасного розвитку людської цивілізації стало формування нового інформаційного середовища. Бібліотеки втрачають монополію на володіння інформацією в систематизованому вигляді. У споживачів інформації з'являється можливість вибору між зверненням до бібліотеки або до віртуальних ресурсів. Бібліотека, звичайно ж, продовжує виконання посередницьких функцій між інформацією та читачем, але змушена пристосовуватися до нових реалій та змінювати форми своїх послуг. Філософія бібліотечної роботи, в тому числі і виставкової, поступово видозмінюється, переходячи від принципу володіння документом до принципу можливого доступу до нього у віддаленому режимі. Час диктує необхідність змін, які вже відбуваються в діяльності бібліотек. Поєднання традиційного та нового передбачає активне впровадження нових технологій у виставкову роботу. Насамперед – це електронні технології. З ними з'явився в суспільстві новий рівень комунікативних можливостей, а, отже, і потреб. Сьогодні кожна бібліотека стає провідником нової культури – культури віртуального інформаційного обміну, віртуального читання, віртуального спілкування та пізнання.

Виставкова діяльність бібліотек була і залишається сьогодні важливою складовою бібліотечного обслуговування. Тому бібліотеки, вступивши в нове віртуальне середовище, спробували відразу ж пристосувати цей вид бібліотечної послуги до нових реалій. Через свою новизну, поняття «віртуальна книжкова виставка» в сучасній бібліотечній науці має різні трактовки. Під цим поняттям фахівці розуміють і презентацію книг в електронному форматі PowerPoint, і електронну виставку повністю оцифрованих видань, і повні цифрові авторські колекції творів [10]. Однак ця проблема потребує окремого розгляду, оскільки у різних фахівців, в тому числі і у автора цієї статті, з цього приводу є своя, відмінна від інших, думка.

Що ж являє собою електронна книжкова виставка? Електронна (віртуальна) виставка – це синтез традиційного, книжкового та новітнього

електронного способів надання інформації читачеві бібліотеки. Така виставка мобільна, компактна, змістовна та є актуальним провідником у великому потоці інформації.

Засобом розповсюдження інформації про віртуальні виставки є спеціальний розділ на сайті Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, де представлені аналітична (анотації до виставки або окремих видань) та візуальна (зображення обкладинок) інформація, а також бібліографічні дані.

Віртуальні виставки готують усі підрозділи-фондоутримувачі паралельно з традиційними книжковими виставками. Тематика таких виставок досить різноманітна: «Софійська бібліотека в Києві як науковий і освітній центр Київської Русі», «Шевченкіана у фондах Інституту рукопису», «Захист та безпека інформації», «Іміджелогія і паблік рілейшнз», «Біржі: історія, структура і функції», «Національна академія наук Білорусі» та ін. Головне, що користувачі бібліотеки мають можливість переглянути виставку та одержати кваліфіковану інформацію про неї в режимі онлайн.

Орієнтація в інформаційних ресурсах, їх аналіз та оцінка на основі певних критеріїв, доступ до інформаційних ресурсів – така нова формула імплікації базової функції бібліотеки як активного суб'єкта інформаційного суспільства.

Список використаних джерел

1. Библиотечное дело: Терминологический словарь. – М., 1997. – 168 с.
2. Дворкина М. Я. Информационное обслуживание: социокультурный подход / М. Я. Дворкина // МГУКИ. – М. : Профиздат, 2001. – 111 с.
3. Захарова Н. Б. Роль виставкової роботи у виконанні Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського інформаційно-культурологічної функції в 1918–1964 рр. / Н. Б. Захарова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2009. – Вип. 23. – С. 58–81.
4. Збаровская Н. В. Виртуальные помощники / Н. В. Збаровская // Библиотека. – 2003. – № 10. – С. 45–47.
5. Збаровская Н. В. Выставочная деятельность публичных библиотек / Н. В. Збаровская. – СПб. : Профессия, 2004. – 224 с.
6. Зыков О. Выставочная работа публичных библиотек: опыт практического пособия / О. Зыков. – Л., 1990. – 55 с.
7. Матлина С. Г. Эффективность выставочной работы (баланс между количеством и качеством выставок, критерии эффективности оценки

выставок, показатели эффективности, дифференцированные способы изучения эффективности отдельных элементов выставки) / С. Г. Матлина // Библиотека в школе. – 2005. – № 22. – С. 33–38.

8. Новейшие тенденции в выставочной деятельности библиотек / ГПНТБ России ; сост. Е. М. Ястребова. – М., 2006. – 102 с.

9. Терминологический словарь по библиотечному делу и смежным отраслям знания. – М., 1995. – 476 с.

10. Трачук Л. Віртуальна виставка: нова бібліотечна послуга бібліотеки / Л. Трачук // Вісн. Кн. палати. – 2007. – № 11. – С. 36–39.

11. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського [Електронний ресурс] : веб-сайт. – Електрон. дані та прогр. – К. : НБУВ, 1997–2014. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/> – Назва з екрана.

Стаття надійшла до редакції 06.07.2014.

Nataliya Zakharova,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

EXHIBITION ACTIVITIES LIBRARY AS AN ELEMENT OF INFORMATION SERVICE

The author examines the role of libraries in the exhibition business information service users in today's environment. It is a synthesis of traditional and innovative ways of presenting information.

Keywords: information services, exhibition activities, book exhibition, electronic technology, electronic exhibition, virtual exhibition.

Наталья Захарова,

канд. ист. наук, ст. науч. сотр. отдела синтеза социокультурных сетевых ресурсов Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского

ВЫСТАВОЧНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БИБЛИОТЕК КАК ЭЛЕМЕНТ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ

Автор рассматривает роль выставочной деятельности библиотек в информационном обслуживании пользователей в современных условиях. Речь идет о синтезе традиционного и инновационного способов представления информации.

Ключевые слова: информационное обслуживание, выставочная деятельность, книжная выставка, электронные технологии, электронная выставка, виртуальная выставка.